

УДК 159.922.8:177.6
DOI <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-3-20>

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЕПАРАЦІЇ НА УЯВЛЕННЯ ПРО ЛЮБОВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Шевченко Н. Ф.

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-5297-6588
shevchenkonf.20@gmail.com*

Зайченко Л. В.

*студентка магістратури
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-6956-183X
linazaichenko@gmail.com*

Ключові слова: психологічна
сепарація, незалежність,
автономія, формування,
уявлення про любов,
юнацький вік.

Стаття присвячена вивченню впливу психологічної сепарації на уявлення про любов у юнацькому віці. На основі теоретичного аналізу узагальнено, що уявлення про любов у юнацькому віці мають характеристики близьких, інтимних відносин у співпраці з партнером, які формуються під впливом основних психологічних умов, якими є духовність, акцентуації характеру, гендерний аспект, особистісні характеристики. Любов розглядається як об'ємна категорія, яка водночас включає вчинки, почуття, відносини та зовнішні атрибути, які супроводжуються яскравими почуттями. З'ясовано, що вірність, доброзичливість, гармонія, добробут слугують для молоді головними цінностями в любовних відносинах. Зазначається, що молоді люди відчують підвищену потребу в самостійності й автономності від батьків, яку можна задовольнити в результаті вдалого проходження процесу психологічної сепарації на всіх рівнях: когнітивному, емоційному та поведінковому. Виходячи із цього, проходження процесу психологічної сепарації розглядається як основне завдання юнацького віку, яке потрібно вдало вирішити для переходу на наступний етап дорослості та досягнення психологічної зрілості особистості. Результати емпіричного дослідження уявлень про любов виявили середній рівень прояву показників «тривожність» і «уникнення» у любовних відносинах, що свідчить про ймовірне ухилення від спрямування юнаків на досягнення духовної й емоційної єдності із суб'єктом любовних відносин. Діагностика стратегічних особливостей взаємодії молодих людей з об'єктом своїх любовних відносин виявила панівні орієнтації на сексуальні аспекти відносин із прагненням пізнати іншу людину, що характерно для високого рівня прояву типів любові ерос і сторге. Дослідження загального рівня психологічної сепарації від матері та батька за шкалами «функціональна незалежність», «емоційна незалежність», «конфліктна незалежність» і «незалежність у ставленнях» засвідчили перевагу середнього рівня психологічної сепарації за всіма чотирма шкалами від матері та батька в респондентів. Результати кореляційного аналізу дали можливість зробити висновок, що специфіка уявлень про любов у юнацькому віці визначається впливом рівня психологічної сепарації.

PSYCHOLOGICAL SEPARATION INFLUENCE ON THE REPRESENTATIONS OF LOVE IN YOUTH

Shevchenko N. F.

*Dr. Sc. in Psychology, Professor;
Professor at the Department of Psychology
Zaporizhzhia National University
Zhukovskiyi str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5297-6588
shevchenkonf.20@gmail.com*

Zaichenko L. V.

*Master Student
Zaporizhzhia National University
Zhukovskiyi str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6956-183X
linazaichenko@gmail.com*

Key words: *psychological separation, independence, autonomy, formation, representations of love, youth.*

The article is devoted to the research of the psychological separation influence on the representations of love in youth. Based on the theoretical analysis, it has been summarized that representations about love in youth have the characteristics of close, intimate relationships in cooperation with a partner, which are formed under the influence of psychological conditions, such as spirituality, character accentuations, gender aspect, and personal characteristics. Love is considered as a comprehensive category that simultaneously includes actions, feelings, relationships and external attributes that are accompanied by bright feelings. It has been established that loyalty, benevolence, harmony, well-being are the main values for young people in love relationships. It has been noted that young people feel an increased need for independence and autonomy from their parents, which can be satisfied as a result of successfully completing process of the psychological separation at all levels: cognitive, emotional and behavioral. Based on this, going through the process of psychological separation can be considered as the main task of the youth age, which must be successfully solved in order to move to the next stage of adulthood and achieve psychological maturity of a personality. Results of the empirical study of the love representations have revealed an average level of “anxiety” and “avoidance” in love relationships, which indicates a probable avoidance of achieving spiritual and emotional unity with the subject of love relationships. Diagnostics of features of the strategic interaction of young people with the object of their love relationships has revealed dominant orientations towards sexual aspects of relationships with the desire to get to know another person; this characterises a high level of manifestation of eros and storge types of love. Research of the general level of psychological separation from mother and father on the scales of “functional independence”, “emotional independence”, “conflict independence” and “independence in attitudes” has proven the superiority of the average level of psychological separation from parents among respondents on all four scales. Results of the correlation analysis have made it possible to conclude that the specificity of the love representations in youth is determined by the influence of the psychological separation level.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена процесами, що відбуваються в сучасному суспільстві, зокрема впливом нинішнього темпу життя молоді на якість проживання нею багатьох людських почуттів, зокрема любові. Останніми роками в молодіжному середовищі стала помітною тенденція до збільшення кількості незарєєстрованих шлюбів і зменшення потреби в емоційно близьких стосунках через зміну уявлень про любов та її місце в житті людини. У зв'язку із цим постає необхідність розроблення нових підходів до вивчення причин, що впливають на уявлення про любов у юнацькому віці. Необхідно визнати, що традиційний підхід до розуміння важливості формування уявлень про любов у житті людини не відповідає реаліям суспільства, оскільки у психологічних дослідженнях йому майже не приділяється увага.

Уявлення про любов і почуття любові стають важливими саме в юнацькому віці через зміну провідного виду діяльності та встановлення великої кількості нових соціальних зв'язків, що потребує розвитку особистісної незалежності, яка розвивається лише в результаті завершеної психологічної сепарації від батьків. Найважливішим результатом проходження процесу психологічної сепарації в юнацькому віці є здатність мислити власними категоріями, завдяки яким молода людина може наділяти почуття любові власним, суб'єктивним сенсом.

У дослідженнях, присвячених вивченню уявлень особистості про любов, науковці виділили основні психологічні умови їх формування, а саме: розвиток духовності (В. Кутішенко [1], В. Кравців, Н. Тавровецька [2]), акцентуації характеру (А. Чхайдзе й І. Цілінко [3]), гендерний аспект (Н. Олейник і С. Бабатіна [4]).

Сутність психологічної сепарації характеризували у своїх роботах М. Малер [5], О. Літвінова [6], які писали про важливість завершення цього процесу в юнацькому віці для формування психологічно зрілої особистості та повноцінного її функціонування в дорослому житті.

Незважаючи на представленість широкого спектра досліджень щодо уявлень про любов, людські стосунки, а також особливості психологічної сепарації, у наукових працях майже не приділяється увага вивченню впливу психологічної сепарації на уявлення про любов у юнацькому віці. Вивчення зазначеної проблеми створить підґрунтя для розроблення практико-орієнтовних заходів цілеспрямованого розвитку процесу психологічної сепарації в юнацькому віці.

Мета статті – представити результати теоретико-емпіричного дослідження впливу психологічної сепарації на уявлення про любов у юнацькому віці.

Результати дослідження. Теоретичний аналіз проблеми впливу психологічної сепарації на уявлення про любов у юнацькому віці дозволив визначити основні психологічні умови, які впливають на формування уявлень про любов юнаками. Сучасні науковці В. Кутішенко [1], В. Кравців, Н. Тавровецька [2] у своїх працях виокремлюють духовність як один з основних чинників формування уявлень про любов, здатності любити інших і приймати любов до себе. Вони встановили таку закономірність: для людей із високим рівнем розвитку духовності найважливішими цінностями в життя є самовіддача (вірність, доброзичливість, гармонія) та сімейні цінності (добробут, спокійна старість, слухняні діти та шлюб, побудований на довірі), а для людей із середнім рівнем духовності – егоцентричні цінності (особистісна безпека, різні види задоволення та визнання, обернені на себе, та влада над іншими).

В. Кутішенко зазначає, що кожна людина здатна любити, але не кожна спроможна залучитися до цієї духовної практики через закритість до духовного світу та слабку обізнаність у цій сфері. Внутрішній світ людини вибудовує ті специфічні прояви любові, які характерні для особистості, а риси характеру людини визначають її здатність любити світ, свого ближнього і себе [1].

Проведене емпіричне дослідження А. Чхайдзе й І. Цілінко, спрямоване на виявлення впливу акцентуації характеру людини на уявлення про любов, які домінують у її свідомості, дозволило встановити, що домінантними типами акцентуації є екзальтований і збудливий, а домінантними стилями прояву любові є ерос, манія й агапе. Результати кореляційного аналізу дали можливість авторам встановити тісний зв'язок між типами акцентуації характеру та стилями прояву любові [3, с. 35–36].

Наступною, не менш впливовою психологічною умовою формування уявлення про любов виявився гендерний аспект, який вивчали науковці Н. Олейник і С. Бабатіна. Вони зазначають, що дівчата та хлопці по-різному розуміють і проявляють почуття любові. Такі відмінності простежуються на поведінковому рівні – на відміну від хлопців, яким властива стриманість, дівчата схильні проявляти кокетство, манірність і особливі жести та міміку до особи, яка їх приваблює [4].

Попередній теоретичний аналіз дослідження підтверджує дані, що в уявленнях дівчат любов є об'ємною категорією, яка водночас включає і вчинки, і почуття, і відносини. Дівчата бачать у ній турботу про оточення. Для хлопців любов – це зовнішні атрибути, які супроводжуються яскравими почуттями. Вони сприймають любов як прояв близьких, інтимних відносин у співпраці з партнером [7, с. 504–505].

Деякі особистісні характеристики впливають на формування уявлень про любов у позитивному аспекті. Так, відкритість, чуйність, поступливість і впевненість у чоловіків орієнтують їх на емоційність у почуттях, яка виражається в підтримці один одного та спільних інтересах. Для жінок характерними властивостями є відкритість, чуйність і екстравертованість, які є передумовою початку формування сімейних відносин, які базуються на почуттях і поділенні інтересів [4].

Український учений С. Максименко [8] вивчав особистість і особливості її розвитку, обґрунтував ідею «особистість починається з любові», у якій автор розглядає любов як всеосяжне почуття, яке породжує в особистості відчуття цілісності, що сприяє її саморозкриттю у взаєминах з іншою людиною.

Перейдемо до розгляду наукових досліджень психологічної сепарації. Найбільшого теоретичного та практичного значення набула робота М. Малер про поняття сепарації-індивідуації. Головна ідея концепції полягає в тому, що здатність людини від'єднуватися від батьків є вродженою і проявляється через біологічні потреби розвитку. Авторка зазначає, що із самого народження дитина перебуває у стані злиття з матір'ю, а потім, у процесі дорослішання, вона починає усвідомлюватися своєю окремістю на біологічному та соціальному рівнях. Чим більше дитина психологічно сепарувалася від батьків, тим якісніше відбувся процес індивідуації, який впливає на формування власного Я людини [5].

Дослідниця О. Літвінова зазначає, що основним завданням юнацького віку є проходження процесу психологічної сепарації від батьків, відділення від опіки та залежності, початок самостійного дорослого життя [6, с. 146]. Науковець В. Папуша зазначає, що проходження психологічної сепарації стає підґрунтям формування психологічно зрілої особистості, характерними особливостями якої є вміння диференціювати когнітивні й афективні елементи свідомості на «ті, що належать Я», «ті, що належать Іншому», «ті, що належать Ми = Я + Інший» [9, с. 88].

Проведені дослідження ціннісних орієнтацій молоді підтверджують ідею про особливе значення психологічної сепарації саме в цьому віці. Результати демонструють підвищену потребу особистості в самостійності й автономності від батьків, бо свободу та впевненість в собі та своїх силах респонденти оцінили найвище [10, с. 233].

Відомо, що характерними для юнацького віку є початок професійного шляху, підготовка для трудової діяльності й активний розвиток любовних відносин, який є основою для створення сім'ї. Ґрунтуючись на цій ідеї, формування автономності та незалежності (завершення процесу психологічної сепарації) набуває особливого зна-

чення. Необхідність здійснювати постійний вибір у всіх сферах життя вимагає від особистості її включеності в цей процес, який можливий лише через усвідомлення. Вибори, які будуть зроблені, накладають відбиток на все подальше життя людини.

Вдале проходження психологічної сепарації на всіх рівнях: когнітивному, емоційному, поведінковому, від'єднання від батьків стає позитивним результатом для молоді. У результаті завершення проходження психологічної сепарації формується автономна людини, яка здатна брати відповідальність за своє життя, не боятися ухвалювати рішення та комунікувати з оточенням. Така людина досягає психологічної зрілості та може адаптуватися до нових умов життєдіяльності без особливої підтримки батьків і їхніх порад.

Проте можливі варіанти непроходження процесу психологічної сепарації юнаками або її незавершеність. Це стає основою формування різного роду залежностей у дорослому віці, особливо яскраво це простежується в любовних відносинах. У стосунках із батьками, друзями, коханою людиною й іншими людьми проявляє неспроможність установлювати особистісні кордони, тому дуже часто стає жертвою маніпулювань із боку інших, з якими в неї встановлені емоційно близькі відносини [11]. Така людина проявляє поступливість, терпимість і невпевненість.

Емпіричне дослідження впливу психологічної сепарації на уявлення про любов у юнацькому віці проводилося на базі Запорізького національного університету. У ньому взяли участь 32 студенти віком від 18 до 23 років рівнів вищої освіти «бакалавр» і «магістр» спеціальності «Психологія».

Розпочинаючи дослідження, ми припустили, що специфіка уявлень про любов у юнацькому віці визначається впливом рівня сформованості психологічної сепарації.

Психодіагностичний інструментарій дослідження становили такі методики: «Методика дослідження психологічної сепарації від батьків у юнацькому віці» (авт. Дж. Хофман; адап. А. Широкова) [12] – з метою дослідження наявності та рівня психологічної сепарації від матері та від батька; «Опитувальник MIMARA-2» (авт. К. Бреннан, К. Кларк, П. Шеверз) [13] – з метою виявлення рівня показників уникнення/тривожності в любовних стосунках; «Шкала ставлення до любові» (авт. С. Хендрік і К. Хендрік) [13] – для виявлення панівного стилю в уявленні про любов; математико-статистичні методи обробки експериментальних даних на базі пакету статистичних програм IBM SPSS-20 (описова статистика, кореляційний аналіз).

Перейдемо до аналізу результатів дослідження. Передусім було діагностовано загальний рівень

психологічної сепарації від матері та батька за шкалами «Функціональна незалежність», «Емоційна незалежність», «Конфліктна незалежність» і «Незалежність у ставленнях» [12].

У процесі дослідження було зафіксовано суттєву різницю між показниками психологічної сепарації від матері та від батька. Було виявлено, що юнаки схильні проявляти більшу залежність від матері за всіма чотирьома шкалами: «Функціональна незалежність», «Емоційна незалежність», «Конфліктна незалежність» і «Незалежність у ставленнях». Суттєва різниця в показниках помітна за шкалами «Функціональна незалежність» ($F_{N_M} = 33$, $F_{N_6} = 42$) і «Емоційна незалежність» ($E_{N_M} = 30$, $E_{N_6} = 39$), які перебувають на середньому рівні розвитку, особливо щодо матері. Імовірно, це може свідчити про недорозвинену здатність планувати та реалізовувати особистістю свої плани без допомоги батьків, особливо матері, та наявність в особистості вираженої потреби у близьких стосунках із батьками, особливо з матір'ю.

Результати за шкалами «Конфліктна незалежність» ($K_{N_M} = 75$, $K_{N_6} = 77$) та «Незалежність у ставленнях» ($C_{T_M} = 26$, $C_{T_6} = 28$) стосовно матері та батька суттєво не відрізняються та перебувають на середньому рівні. Це може свідчити про не досить розвинену здатність особистості бути вільною від інтенсивних переживань провини, сорому, недовіри, тривоги, відповідальності та сильної образи стосовно обох батьків; відсутність цілковито власної, окремої від батьків, системи вірувань, уявлень, міркувань і переконань стосовно соціальних явищ.

Отже, за результатами дослідження розвитку психологічної сепарації від батьків було виявлено, що в усіх респондентів цей процес є незавершеним, тому вони схильні проявляти залежність від думки батьків.

Розглянемо результати дослідження рівня розвитку показників «тривожність» і «уникнення» у любовних відносинах з іншими людьми [13].

У процесі дослідження було встановлено, що в юнацькому віці переважає середній рівень прояву тривожності (62,5%) й уникнення (81,25%) у відносинах. Лише незначна частина вибірки показала низький результат – 37,5 та 18,75% відповідно. Високий рівень прояву тривожності не виявлений.

Це, імовірно, свідчить про не досить сформовану готовність молоді бути щирими в любовних відносинах, здійснювати саморозкриття та пізнавати особистісний світ іншої людини. А також аналіз даних дозволяє фіксувати помірну схильність молодих людей до деструктивних переживань у любовних відносинах – ревності, страх бути покинутим, тривожність через неможливість постійно бути поруч із партнером.

Розглянемо результати дослідження панівного стилю в уявленні про любов [13]. Результати дослідження демонструють високий рівень таких типів любові: ерос (58,75%), сторге (56,25%). Середній рівень спостерігається в таких типах любові: прагма (68,75%), агапе (68,75%), людус (50%), манія (43,75%).

Результати свідчать, що значущими для людини є сексуальні аспекти любові (ерос). Домінує спрямованість на пізнання особистісного світу об'єкта любові (сторге).

Дані дослідження продемонстрували, що в юнацькому віці помірно виражені такі стилі любові: прагма, агапе, людус, манія, що свідчить про адекватність їх прояву. Тому відносини людини мають такі характеристики, як орієнтація у виборі партнера на різні його особливості, які б були «зручними» та комфортними для людини в повсякденному житті (прагма), відмова від власних інтересів життя, орієнтація на об'єкт своєї любові та розгляд його як самоцінності (агапе), відтворення формальних взаємин, яке добре простежується у ставленні до свого партнера, в ігноруванні емоційної взаємодії з ним (людус), прагнення молоді постійно керувати життям інших і використовувати їх заради задоволення власних потреб (манія).

Для вивчення впливу психологічної сепарації на уявлення про любов у юнацькому віці, а також для того, щоб підтвердити або відхилити припущення, застосовувався коефіцієнт кореляції Пірсона.

У розрахунку коефіцієнта кореляції показників методик «Методика дослідження психологічної сепарації від батьків у юнацькому віці» та «Опитувальник MIMARA-2» було виявлено, що позитивні кореляційні зв'язки встановлені між компонентом «емоційна незалежність» і шкалою «Тривожність» ($R = 0,37$), компонентом «незалежність у ставленнях» та шкалами «Тривожність» ($R = 0,55$) і «Уникнення» ($R = 0,40$). Отже, статистично значущий прямий зв'язок вказує на те, що схильність молоді до уникнення власної відкритості та щирості до об'єкта своєї любові та переживання деструктивних почуттів у любовних стосунках спричинені потребою в емоційно близьких стосунках із батьками та несформованою власною системою вірувань, уявлень і переконань стосовно різних соціальних явищ.

У розрахунку коефіцієнта кореляції показників методик «Методика дослідження психологічної сепарації від батьків у юнацькому віці» та «Шкала ставлення до любові» було отримано позитивні кореляційні зв'язки між шкалами, які дають можливість виявити панівні стратегічні особливості взаємодії молодих людей з об'єктом своїх любовних відносин залежно від рівня психологічної сепарації. Позитивні кореляційні зв'язки встановлені між шкалою «Функціональна незалежність» і стратегією «агапе» ($R = 0,58$), шкалою «Емоційна

незалежність» і стратегією «ерос» ($R = 0,35$), шкалою «Конфліктна незалежність» і стратегією «ерос». Отриманий коефіцієнт кореляції свідчить про те, що між цими показниками спостерігається середня пряма залежність. Виходячи з цих даних, можна припустити, що причиною жертвовної любові, для якої характерні відмова від власних інтересів і орієнтація на потреби об'єкта своєї любові, є слабо-розвинена здатність людини самостійно планувати та реалізовувати свої плани. Також причиною концентрації молоді на сексуальних аспектах любовних відносин і сприйняття емоційних переживань як самоцінності може бути яскраво виражена потреба у близьких стосунках із батьками, залежність від інтенсивних переживань провини, сорому, недовіри, тривоги, відповідальності та сильної образи стосовно батьків.

Отже, результати кореляційного аналізу дають можливість зробити висновок, що рівень психологічної сепарації за кожною зі шкал («Функціональна незалежність», «Емоційна незалежність», «Конфліктна незалежність» і «Незалежність у ставленнях») впливає на уявлення про любов, які домінують у юнацькому віці, що підтверджує гіпотезу дослідження.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті висвітлено результати теоретико-емпіричного дослідження впливу психологічної сепарації на уявлення про любов у юнацькому віці. Виділено основні психологічні умови, які впливають на процес формування уявлень про любов, – духовний розвиток особистості, акцентуація характеру та гендерний аспект. Психологічна сепарація характеризується як завдання розвитку в юнацькому віці, акцентовано увагу на важливості завершення цього

процесу для повноцінного функціонування особистості в усіх сферах життя в дорослому віці.

Представлено дані вивчення панівних уявлень про любов (тривожність і уникнення в любовних відносинах; типи любові – ерос, людус, манія, сторге, прагма, манія, агапе). Результати діагностики рівня прояву тривожності й уникнення в любовних відносинах показали, що ці компоненти проявляються на середньому рівні.

Діагностика панівного стилю любові виявила високий рівень прояву типів любові ерос, сторге, середній рівень прояву типів любові прагма, агапе, людус.

Діагностика рівня психологічної сепарації від матері та батька за шкалами «Функціональна незалежність», «Емоційна незалежність», «Конфліктна незалежність» і «Незалежність у ставленнях» показала, що в більшості молодих людей процес психологічної сепарації не завершений та перебуває на середньому рівні. Це свідчить про їхню залежність від думок, уявлень, міркувань, вірувань батьків, схильність переживати почуття провини, сорому, недовіри, тривоги, відповідальності та сильної образи стосовно обох батьків.

Результати кореляційного аналізу дали можливість зробити висновок, що специфіка уявлень про любов у юнацькому віці визначається впливом рівня психологічної сепарації, що підтвердило гіпотезу дослідження.

Перспективним напрямом розвитку наукової проблематики надалі вбачається розроблення психологічної програми корекції, спрямованої на стимулювання завершення процесу психологічної сепарації від батьків у юнацькому віці для формування власних уявлень про любов, перевірка її ефективності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кутішенко В. Феномен міжстатевої любові в контексті духовної парадигми психології. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2016. № 3. С. 17–22.
2. Кравців В., Тавровецька Н. Уявлення молоді про феномен любові залежно від рівня розвитку духовності. *Інсайт: психологічні виміри суспільства* : науковий журнал. 2019. № 1. С. 33–40.
3. Чхаїдзе А., Цілінко І. Особливості прояву любові в осіб з різними типами акцентуацій. *Психологічний журнал*. 2019. № 3(23). С. 26–41.
4. Олейник Н., Бабатіна С. Феномен любові в уявленнях чоловіків та жінок. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Психологія»*. 2020. Т. 31(70). Вип 4. С. 51–57.
5. The psychological birth of the human infant: symbiosis and individuation / M.S. Mahler et al. New York : Basic Books, Inc., 1975. 308 p. *The Psychoanalytic Quarterly*. 1976. Vol. 45. № 4. P. 620–645.
6. Літвінова О. Проблема впливу батьків на процес психологічної сепарації в юнацькому віці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2018. Т. 2. № 3. С. 144–150.
7. Шевченко Н., Зайченко Л. Уявлення про любов в юнацькому віці: теоретичний аналіз проблеми. *Modern aspects of science and practice* : the XI International Science Conference, November 30 – December 03, 2021, Melbourne, Australia. P. 504–506.
8. Maksimenko S. Personality begins with love. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць. 2017. № 1(11). P. 7–12.

9. Папуша В. Суб'єктність як фактор психологічної сепарації особистості. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*. 2020. № 41. С. 81–97.
10. Хавула Р. Психологічний аналіз ціннісних орієнтирів у юнацькому віці. *Збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2012. № 1. С. 231–237.
11. Берегова Н., Максимчук К. Вплив ранньої сепарації на становлення особистості. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Психологічні науки»*. 2020. Т. 12. № 1. С. 21–32.
12. Широка А. Адаптація методики психологічної сепарації від батьків в юнацькому віці. *Практична психологія та соціальна робота*. 2008. № 10. С. 45–52.
13. Грінцова О. Психологія проектування життєвого шляху особистістю юнацького віку : дис. ... докт. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2018. 564 с.

REFERENCES

1. Kutishenko, V.P. (2016). Fenomen mizhstatevoyi lyubovi v konteksti duhovnoyi paradigmi psihologiyi [The phenomenon of intersex love in the context of the spiritual paradigm of psychology]. *Pedagogichnij proces: teoriya i praktika*. 3, 17–22 [in Ukrainian].
2. Kravciv, V.V. & Tavrovska N.I. (2019). Uyavleniya molodi pro fenomen lyubovi zalezno vid rivnya rozvitku duhovnosti [Young people's perception of the phenomenon of love depending on the level of spiritual development]. *Naukovij zhurnal Insajt: psihologichni vimiri suspilstva*. 1, 34–40 [in Ukrainian].
3. Chaidze, A.O. & Cilinko, I.O. (2019). Osoblivosti proyavu lyubovi u osib z rizmimi tipami akcentuacij [Peculiarities of the manifestation of love in persons with different types of accents]. *Psihologichnij zhurnal*. 3, 26–41 [in Ukrainian].
4. Olejnik, N.O. & Babatina, S. I. (2020). Fenomen lyubovi v uyavleniyah cholovikiv ta zhinok [The phenomenon of love in the perceptions of men and women]. *Naukoviy zhurnal "Vcheni zapiski TNU imeni V.I. Vernadskogo". Seriya "Psihologiya"*. 4, 51–57 [in Ukrainian].
5. Mahler, M.S. & Pine, F. & Bergman, A. (1976). The psychological birth of the human infant: symbiosis and individuation. *The Psychoanalytic Quarterly*. 45, 620–645.
6. Litvinova, O.V. (2018). Problema vplivu batkiv na proces psihologichnoyi separaciyi v yunackomu vici [The problem of parents' influence on the process of psychological separation in youth]. *Naukovij visnik Hersonskogo derzhavnogo universitetu. Seriya: Psihologichni nauki*. 2, 144–150 [in Ukrainian].
7. Shevchenko, N.F. & Zaichenko, L.V. (2021). Uyavleniya pro lyubov v yunackomu vici: teoretichnij analiz problem [Ideas about love in youth: theoretical analysis of the problem]. *The XI International Science Conference "Modern aspects of science and practice"*. 504–506 [in Australia].
8. Maksimenko, S.D. (2017). Personality begins with love. *Problemy suchasnoi psykholohii*. 1, 7–12 [in Ukrainian].
9. Papusha, V.V. (2020). Sub'yecknist yak faktor psihologichnoyi separaciyi osobistosti [Subjectivity as a factor of psychological separation of the individual.]. *Visnik pislyadiploornoji osviti. Seriya : Socialni ta povedinkovi nauki*. 41, 81–97 [in Ukrainian].
10. Khavula, R.M. (2012). Psihologichnij analiz cinnisnih oriyentiriv u yunackomu vici [Psychological analysis of value orientations in youth]. *Zbirnik naukovih prac molodih vchenih Drogobickogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni Ivana Franka*. 1, 231–237 [in Ukrainian].
11. Beregova, N. & Maksimchuk, K. (2020). Vpliv rannoyi separaciyi na stanovlennya osobistosti [The impact of early separation on personality development]. *Zbirnik naukovih prac Nacionalnoyi akademiyi Derzhavnoyi prikordonnoyi sluzhbi Ukrayini. Seriya: psihologichni nauki*. 12, 21–32 [in Ukrainian].
12. Shiroka, A.O. (2008). Adaptaciya metodiki psihologichnoyi separaciyi vid batkiv v yunackomu vici [Adaptation of the method of psychological separation from parents in youth]. *Praktichna psihologiya ta socialna robota*. 10, 45–52 [in Ukrainian].
13. Grinova, O.M. (2018). Psihologiya proektuvannya zhittyevogo shlyahu osobististy yunackogo viku [Psychology of designing a life path by a person of youth age]. 564 [in Ukrainian].